

Історія філософії як перевинахід питань: від віденського гуртка до Сьюзен Лангер

Олександр С'єдін

Національний Університет «Києво-Могилянська академія» (Київ)

Розкид філософських текстів у панівних підходах до історії філософії прийнято структурувати навколо ключових «вічних» філософських питань. За таких умов можливе як припущення про поступальний розвиток розробки ключової проблематики, так і більш релятивістське, яке характеризує історію філософії як відповіді, які своєрідні культури кожної епохи дають на незмінні «вічні» питання. За цих підходів визначальним для побудови історії філософії стає історичний процес трансформації відповідей на «вічні» філософські питання, а самі ключові питання лише час від часу потребують уточнення формулювань.

У першій половині ХХ ст. в традиції віденського гуртка відбувається переворот щодо уявлень про роль і методи філософії, який спричинив і зміну акцентів у погляді на історію філософії з відповідей власне на самі питання. Уже в Людвіга Вітгенштайна в «Логіко-філософському трактаті» в критиці мови і філософських суджень присутні передумови такої переорієнтації. Л. Вітгенштайн у трактаті обґрунтовує першочерговість ясно-го формулювання питання над намаганням на нього відповісти. Філософ зазначає, що до відповіді, яку неможливо висловити, не може бути висловлене й питання, а «якщо питання взагалі може бути поставлене, то на нього можна відповісти» [Wittgenstein 1922, 6.5]. Для пізніх робіт Л. Вітгенштайна і віденців така переорієнтація на питання стає визначальною. Саме завдяки поступовій трансформації питання через формулювання низки нових можна прийти власне до зняття напруги і проблематики початкового питання. У «Філософських дослідженнях» Л. Вітгенштайн наголошує, що «філософ лікує питання – як хворобу» [Wittgenstein 1999, р. 91]. Послідовник віденської традиції Фрідріх Вайсман напряду стверджуватиме, що у філософії реальна проблема полягає не в тому, щоби знайти відповідь на певне питання, а в тому, щоби його осмислити. Взірцем філософської дискусії для віден-

ського гуртка стає стиль Сократа, який багато в чому зводиться до формулювання питань задля прояснення смислу понять. Для Ф. Вайсмана у філософській дискусії ми «просуваємося крок за кроком, щоби змінити наш кут зору, наприклад, щоби перейти від одного способу запитування до іншого» [Waismann 1968, p.21].

На цьому тлі розширює методологію віденців на розуміння всієї історії філософії Сьюзен Лангер. Для С. Лангер історія філософії – це перехід від одного до іншого способу запитування, у якому вже закладено головні принципи і світоглядні позиції епохи, тобто власне вже окреслені відповіді. «Питання – це справді двозначне припущення, відповідь – це його детермінація. Можливо, лише певне число альтернатив, які надають завершеність змісту питання», – підкреслює С. Лангер [Langer 1948, p. 1-2]. У такому випадку інтелектуальна інтерпретація будь-яких даних, будь-якого досвіду, будь-якого об'єкта вже визначається природою наших питань і тільки прямує до своїх остаточних формулювань у відповідях. Саме в питаннях, на думку С. Лангер, закладені фундаментальні вихідні положення, які несвідомо припускаються прихильниками всіх різноманітних теорій у межах певної епохи. Таким чином, за певним видом питань уже проявляють себе генеруючі базові ідеї.

На думку С. Лангер, нові філософські епохи постають, коли в певних історичних умовах виникає новий спосіб запитування, через який виражає себе оновлений світогляд. У такому разі відкриття виникають через новий спосіб бачити речі, що в мовленні означає виражати їх у нових термінах. А криза й кінець філософської епохи приходить із вичерпанням її рушійних понять, коли всі потенційно вирішувані питання, котрі можна сформулювати в термінах епохи, уже розроблені. Тоді «ми залишаємося тільки з тими проблемами, які іноді називають «метафізичними... Особливість таких псевдопитань, що вони допускають дві або більше однаково хороші відповіді, котрі суперечать одна одній» [Langer 1948, p. 6].

Підхід віденців та С. Лангер може прояснити, як настільки різноманітне за своїм предметом і характером мислення об'єднується в історію філософії.

Література:

- 1) Langer S. Philosophy in a New Key / S. Langer. – The New

American Library, 1948. – 248 p.

2) Waismann F. How I see Philosophy / F. Waismann. – London: Macmillan and Co, 1968. – 259 p.

3) Wittgenstein L. Philosophical Investigations / L. Wittgenstein. – Oxford: Blackwell Publishers, 1953. – 272 p.

4) Wittgenstein L. Tractatus Logico-Philosophicus [Електронний ресурс] / Ludwig Wittgenstein. – 1923. – Режим доступу до ресурсу: <https://people.umass.edu/klement/tlp/>.

Історія філософії: рухи думки та пригоди ідей

Володимир Самчук, к.ф.н.

Київський національний торговельно-економічний університет (Київ)

Неосяжність обсягу філософських творів різних напрямів зумовлює потребу опанування історико-філософської літератури. Важливим є добре ім'я її автора, що слугує запорукою високого рівня подачі ідей. Зразковими в цьому плані можна вважати праці Вільгельма Віндельбанда.

Серед чинників, які зумовили обґрунтований успіх його досліджень, варто назвати такі: Вільгельм Віндельбанд – учень Куно Фішера, тобто йдеться про клас історико-філософської школи, до якої він належав; його твори перекладені російською, декілька разів перевидавалися, є на полицях університетських бібліотек і у якісно оформленому вигляді у вільному доступі в мережі – усе це сприяє їхній доступності. Їхній обсяг є оптимальним: співвідношення масштабів досягнутого з коректністю й майстерністю викладу в межах 2–3 томів дає змогу скласти помірковане й мінімально вичерпне враження про загальний хід філософської думки. Слід підкреслити багаторічний досвід викладання В. Віндельбандом філософських дисциплін і його глибоке розуміння природничо-наукової тематики, яка становить іманентний складник історії думки (з огляду на засадничість натурфілософських запитів для європейської філософії та всього її модерного шляху).

Значна кількість із властивих працям видатного неокан-